

Увесь контент ліцензовано за умовами [Creative Commons BY 4.0 International license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ТА СТРАХОВОГО РИНКУ
DEVELOPMENT OF FINANCIAL-CREDIT AND INSURANCE MARKET

УДК 336.7:004

doi: <https://doi.org/10.15330/apred.2.22.127-139>

Шишкіна О.В., Волошин Д.М.¹, Борисенко І.А.²

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТИПОЛОГІЇ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У
ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ
БАГАТОКРИТЕРІАЛЬНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

Національний університет «Чернігівська політехніка»,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
вул. Шевченка, 95, м. Чернігів,
14035, Україна,
тел.: 0462 665-234

¹e-mail: shyshkina.olena.v@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8946-1027>

²e-mail: dmytrovoloshyn@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6757-0689>

³e-mail: borisenko@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6680-0970>

Анотація. Статтю присвячено розробленню багатокритеріальної класифікації фінансових посередників, адаптованої до умов цифрової економіки. Традиційні інституційні підходи, що ґрунтуються на поділі на банківські та небанківські установи, не відображають сучасних реалій, оскільки ігнорують нові типи посередників, якісну трансформацію їхніх функцій під впливом цифровізації, а також технологічну та регуляторну диференціацію. Метою статті є розроблення та теоретико-методологічне обґрунтування багатокритеріальної класифікації фінансових посередників, адаптованої до умов цифрової економіки, яка, на відміну від традиційних інституційних підходів, інтегрує критерії ступеня цифровізації, технологічної основи, функціонального призначення та рівня регуляторної інтеграції, що уможливорює комплексне оцінювання спроможності установ до інтеграції в цифрові фінансові екосистеми.

Дослідження ґрунтується на системному підході та комплексному застосуванні методів аналізу, синтезу й класифікаційного моделювання. Інформаційною базою виступили наукові публікації з проблем цифрової трансформації фінансового сектору, дані офіційних сайтів фінансових установ та аналітичні матеріали міжнародних організацій.

У результаті дослідження виявлено обмеження класичних інституційних класифікацій. Обґрунтовано доцільність багатокритеріального підходу, який охоплює шість вимірів: інституційну природу, ступінь цифровізації (традиційні, гібридні, цифрові), технологічну основу (API-платформи, AI-посередники, Blockchain-посередники), функціональне призначення (кредитні, інвестиційні, платіжні, страхові, інформаційно-аналітичні), рівень регуляторної інтеграції (ліцензовані, регуляторні пісочниці, нерегульовані DeFi) та географічне охоплення. Розроблено інтегральну класифікаційну модель із наведенням прикладів для кожної групи. Визначено, що запропонована класифікація уможливорює ідентифікацію потенційних партнерів для екосистемної взаємодії, діагностику проблемних зон цифрової трансформації та оцінювання конкурентних позицій установ.

Наукова новизна полягає в розробленні багатокритеріальної класифікації, яка, на відміну від традиційних інституційних підходів, інтегрує критерії цифровізації, технологічного оснащення, функціональної спеціалізації та регуляторного статусу, створюючи методологічне підґрунтя для комплексного оцінювання спроможності фінансових установ до інтеграції в цифрові екосистеми. Теоретичне значення полягає в поглибленні засад типологізації фінансових посередників з урахуванням сучасних викликів цифрової трансформації. Практичне значення – у можливості використання класифікації Національним банком України для диференціації наглядових підходів, фінансовими установами – для стратегічного планування та ідентифікації партнерів, а також для формування уніфікованої статистичної бази.

Ключові слова: фінансові посередники, цифрова трансформація, багатокритеріальний підхід, цифрова зрілість, інвестиції, інвестиційні ресурси, технологічна основа, регуляторна інтеграція, фінтех, екосистемна взаємодія.

Shyshkina O.V.¹, Voloshyn D. M.², Borysenko I.A.³

TRANSFORMATION OF THE TYPOLOGY OF FINANCIAL INTERMEDIARIES IN THE DIGITAL ECONOMY: CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF MULTI- CRITERIA CLASSIFICATION

Chernihiv Polytechnic National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Finance, Banking, and Insurance,
Shevchenko St., 95, Chernihiv,
14035, Ukraine,
tel.: 0462 665-234

¹e-mail: shyshkina.olena.v@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8946-1027>

² e-mail: dmytrovoloshyn@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6757-0689>

³ e-mail: borisenko@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6680-0970>

Abstract. The article is devoted to developing a multi-criteria classification of financial intermediaries adapted to the digital economy. Traditional institutional approaches based on the division into banking and non-banking institutions fail to reflect contemporary realities, as they ignore new types of intermediaries, the qualitative transformation of their functions under the influence of digitalisation, as well as technological and regulatory differentiation.

The aim of the article is to develop and provide theoretical and methodological substantiation for a multi-criteria classification of financial intermediaries adapted to the digital economy, which, unlike traditional institutional approaches, integrates the criteria of digitalisation degree, technological basis, functional purpose, and level of regulatory integration, thus enabling a comprehensive assessment of institutions' capacity to integrate into digital financial ecosystems.

The research is based on a systemic approach and the integrated application of methods of analysis, synthesis, and classification modelling. The information base comprises scientific publications on the digital transformation of the financial sector, data from official websites of financial institutions, and analytical materials from international organisations.

The study identifies the limitations of classical institutional classifications and substantiates the expediency of a multi-criteria approach encompassing six dimensions: institutional nature, degree of digitalisation (traditional, hybrid, digital), technological basis (API platforms, AI-based intermediaries, blockchain-based intermediaries), functional purpose (credit, investment, payment, insurance,

information and analytical), level of regulatory integration (licensed, regulatory sandboxes, unregulated DeFi), and geographical coverage. An integral classification model with examples for each group is developed. It is determined that the proposed classification enables the identification of potential partners for ecosystem interaction, the diagnosis of problematic areas in digital transformation, and the assessment of institutions' competitive positions.

The scientific novelty lies in the development of a multi-criteria classification which, unlike traditional institutional approaches, integrates the criteria of digitalisation, technological equipment, functional specialisation, and regulatory status, thereby creating a methodological foundation for the comprehensive assessment of financial institutions' capacity to integrate into digital ecosystems. The theoretical significance consists in deepening the foundations of financial intermediary typology considering the contemporary challenges of digital transformation. The practical significance lies in the possibility of applying the classification by the National Bank of Ukraine for differentiating supervisory approaches, by financial institutions for strategic planning and partner identification, as well as for establishing a unified statistical database.

Keywords: financial intermediaries, digital transformation, multi-criteria approach, digital maturity, investments, investment resources, technological basis, regulatory integration, fintech, ecosystem interaction.

Вступ. Цифрова трансформація економічних процесів зумовлює глибокі інституційні зміни у фінансовому секторі, що вимагає переосмислення усталених теоретичних конструктів. Фінансові посередники – банки, небанківські фінансові установи, фінтех-компанії – опиняються в центрі цих змін, однак їхня ідентифікація та класифікація в сучасних умовах залишається дискусійною проблемою. Під впливом цифрових технологій традиційна архітектура фінансового посередництва зазнає докорінної перебудови, набуваючи рис багатофункціональної та технологічно орієнтованої системи. Цей процес не зводиться до оновлення інструментальної бази – він трансформує саме функціональне призначення фінансових установ, що об'єктивно потребує перегляду усталених підходів до їх ідентифікації та типологізації.

Традиційні класифікаційні підходи, побудовані на інституційному критерії поділу на банківські та небанківські установи, не враховують якісних трансформацій, спричинених цифровізацією. У сучасних умовах функціональна роль фінансових посередників суттєво розширюється: вони виконують не лише традиційну акумуляційно-розподільчу функцію, а й виступають цифровими платформами, координаторами екосистемної взаємодії та провайдерами сервісів, заснованих на обробці та аналізі даних. Усе це об'єктивно потребує розроблення нової класифікаційної моделі, яка враховувала б ступінь цифрової зрілості, технологічне оснащення (API-інтеграції, штучний інтелект, блокчейн), функціональне спрямування та характер взаємодії з регуляторним середовищем.

Особливої ваги зазначена проблематика набуває у контексті післявоєнного відновлення України, де активізація цифровізації фінансового сектору виступає одним із потенційних чинників економічного пожвавлення, створюючи передумови для залучення інвестиційних ресурсів, забезпечення прозорості розподілу відновлювальних коштів та інтеграції національного фінансового ринку до єдиного цифрового простору Європейського Союзу. Запропонована типологізація уможливіє не лише ідентифікацію різних категорій учасників ринку – від традиційних банків і небанківських установ до фінтех-компаній, P2P-платформ і криптовалютних майданчиків – а й оцінювання рівня їхньої цифрової зрілості, глибини вбудованості в цифрову інфраструктуру та потенціалу участі у формуванні цифрових фінансових екосистем, зокрема через упровадження API, алгоритмів штучного інтелекту та технології блокчейн.

Проблематика цифрової трансформації фінансових посередників перебуває у фокусі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Іноземна наукова думка

представлена кількома напрямками. Значний внесок у дослідження еволюції FinTech зробили Д. В. Арнер, Дж. Н. Барберіс та Р. П. Баклі, які розглядають фінансові технології як нову посткризову парадигму [1; 2; 3]. І. Лі та Й. Дж. Шін досліджують екосистеми FinTech, наголошуючи, що «успіх екосистеми залежить переважно від зв'язків між її елементами, а не від самих елементів» [4]. Т. Залан та Е. Туфайлі характеризують фінтех-компанії як «більш гнучкі й більш схильні до ризику, ніж традиційні банки», що робить їх «каталізаторами проривних технологій у фінансовому секторі» [5].

Окремого наукового інтересу заслуговують також дослідження, що виокремлюють чинники розвитку національних фінтех-екосистем, компоненти такої екосистеми, а також детально описують роль уряду, фінансових інститутів, технологічних стартапів, венчурного капіталу та споживачів [4]. Міжнародні дослідження надають міцну теоретичну та методологічну базу для аналізу ролі посередників, пропонуючи моделі екосистем та деталізований аналіз глобальних трендів. Варто визнати, що іноземні науковці приділяють недостатньо уваги аналізу умов функціонування фінансових посередників у країнах, що розвиваються, зокрема тих, що стикаються з викликами воєнного часу. Як наслідок, виникають суттєві труднощі з адаптацією напрацьованих зарубіжних моделей до реалій українського фінансового ринку.

Вітчизняна наукова школа активно вивчає проблему цифрових фінансів, однак здебільшого зосереджується на окремих її аспектах. Так, О. Вовчак визначає типи фінансових посередників [6], І. О. Школьник досліджує їхню роль у перерозподілі ресурсів та стимулюванні інвестицій на фінансовому ринку України [7]. М. В. Дубина, С. М. Шкарлет, О. С. Жук висвітлюють сутність FinTech та особливості його функціонування [8]. О. Тоцька та В. Шевчук здійснюють аналіз динаміки розвитку фінтех-компаній в Україні [9]. О. М. Шевченко та Л. В. Рудич розглядають фінансові технології через призму цифровізації національної економіки, акцентуючи увагу «на змістовій природі фінтеху, його сильних і слабких сторонах, пов'язаних із ним ризиках, а також на поточному стані вітчизняного ринку» [10].

Огляд наукової літератури свідчить, що наявні дослідження створили міцну теоретичну основу для аналізу цифрових процесів у фінансовій сфері. Проте системний аналіз дозволяє виявити окремі напрями, які залишаються недостатньо дослідженими. По-перше, недостатньо розробленими є питання системної класифікації фінансових посередників з урахуванням їх цифрової трансформації. Більшість існуючих підходів зосереджуються на традиційних критеріях (інституційна природа, функціональне призначення), ігноруючи нові якісні характеристики, що виникають під впливом цифровізації. Зокрема, попри значну кількість публікацій, присвячених різним аспектам цифрової трансформації фінансового сектору, на сьогодні відсутній єдиний підхід до класифікації фінансових посередників, який би комплексно враховував зміни, зумовлені цифровізацією. Як слушно зазначається в дослідженнях, «цифрова трансформація фінансових посередників у ХХІ ст. передбачає, що класичні стратегічні орієнтири (експансія мережі, капіталізація, продуктове урізноманітнення) поступаються моделям створення вартості на основі даних, алгоритмів, платформ та екосистемної взаємодії».

Нерозв'язаною залишається проблема інтеграції різних критеріїв – інституційних, технологічних, функціональних та регуляторних – в єдину класифікаційну модель. «У цифровій економіці посередники виступають не лише інституціями, що оперують фінансовими ресурсами, а і платформами, технологічними інфраструктурами, постачальниками цифрових сервісів, учасниками дата-центричних (data-centric)

процесів, агентами інноваційних екосистем». Однак наявні класифікації не дають змоги адекватно відобразити цю багатовимірність.

Крім того, поза межами системного аналізу залишаються питання взаємозв'язку між класифікаційними групами та здатністю посередників до інтеграції в цифрові екосистеми. Тож відповідна класифікація дозволить не лише описати окремі групи посередників, а й оцінити ступінь їхньої цифрової зрілості, інтеграції в цифрову інфраструктуру, а також визначити їх здатність до участі у формуванні цифрових фінансових екосистем.

Також недостатньо уваги приділяється адаптації класифікаційних підходів до умов країн з ринками, що розвиваються, зокрема України, де специфічні інституційні умови та воєнні виклики накладають додаткові обмеження на функціонування фінансових посередників. Отже, існує об'єктивна потреба в розробці нової класифікаційної моделі, яка б враховувала багатовимірний характер трансформаційних змін у діяльності фінансових посередників, інтегрувала традиційні та нові критерії та була адаптована до сучасних умов функціонування фінансового ринку України.

Постановка завдання. Метою статті є розробка та обґрунтування багатокритеріальної класифікації фінансових посередників, яка на відміну від традиційних інституційних підходів враховує ступінь цифровізації, технологічну основу, функціональне призначення та рівень регуляторної інтеграції.

Дослідження ґрунтується на системному підході та комплексному застосуванні методів аналізу, синтезу та класифікаційного моделювання. Інформаційною базою виступили наукові публікації з проблем цифрової трансформації фінансового сектору, дані офіційних сайтів фінансових установ та аналітичні матеріали міжнародних організацій (BIS, OECD, World Bank).

Результати. Традиційний підхід до класифікації фінансових посередників ґрунтується насамперед на їхній інституційній природі. Згідно з цим підходом, «фінансові посередники визначаються як інституції, що забезпечують акумуляцію тимчасово вільних коштів, їх трансформацію та перерозподіл у формі кредитів, інвестицій та інших фінансових інструментів» [13, с. 287]. Таке розуміння передбачає поділ на банківські та небанківські установи, де критерієм виступає наявність банківської ліцензії, доступ до міжбанківських розрахунків та підпорядкування регуляторним вимогам Національного банку України. Ця класифікація, безсумнівно, має практичну цінність для регуляторних цілей, однак в умовах цифрової економіки її обмеження стають дедалі очевиднішими.

По-перше, інституційний підхід не враховує якісних змін у способах виконання посередницьких функцій. Цифровізація зумовлює трансформацію фінансового посередництва не лише на операційному, а й на концептуальному рівні: впровадження FinTech, технологій роботи з великими даними, автоматизації та блокчейну докорінно змінює механізми виконання ключових посередницьких функцій.

Цифрова трансформація фінансових посередників полягає не стільки в оновленні технологічного арсеналу, скільки в переосмисленні функціональної моделі їхньої діяльності. FinTech, Big Data, автоматизовані системи та блокчейн-технології виступають каталізаторами, які докорінно змінюють способи виконання традиційних посередницьких операцій. Унаслідок цього банк, який функціонує виключно через мобільний застосунок, та банк із розгалуженою мережею фізичних відділень, попри однаковий регуляторний статус, мають принципово різний рівень цифрової зрілості, інноваційний потенціал та здатність до інтеграції в цифрові екосистеми.

По-друге, традиційна класифікація не враховує появи нових типів посередників, які не вписуються в дихотомію «банк – небанківська установа». В умовах цифрової економіки функціональна роль фінансових посередників виходить за межі традиційної

ресурсної трансформації: вони дедалі частіше виступають інноваційними платформами, які забезпечують клієнтський доступ до фінансових сервісів через мобільні канали, автоматизовані рішення, інструменти штучного інтелекту та блокчейн технології. До таких нових акторів належать API-платформи, що агрегують фінансові дані (Plaid, Yodlee); децентралізовані фінансові сервіси (Aave, Compound); фінтех-компанії, що пропонують вузькоспеціалізовані продукти (кредитний скоринг на основі AI, робо-адвайзинг, P2P-кредитування); а також технологічні гіганти (BigTech), які інтегрують фінансові сервіси у свої екосистеми (Apple Pay, Google Pay, Alipay).

По-третє, традиційні класифікації, як правило, ігнорують технологічну основу діяльності фінансового посередника. У цифровій економіці «конкурентоспроможність установи дедалі більше залежить не від її розміру, а від здатності інтегруватися в цифрові екосистеми» [13, с. 290]. Здатність до API-інтеграції, використання штучного інтелекту для прийняття рішень, застосування технологій розподіленого реєстру – ці характеристики визначають стратегічний потенціал фінансової установи в цифровому середовищі, однак залишаються поза межами класичних класифікацій.

Трансформація бізнес-моделей фінансових посередників виявляється у поступовому переході від традиційної депозитно-кредитної моделі до платформної архітектури, у межах якої посередники виконують не лише сервісну функцію, а й виступають системними координаторами екосистемної взаємодії.

По-четверте, інституційний підхід не враховує рівня регуляторної інтеграції фінансового посередника. В умовах становлення регуляторних пісочниць, розвитку відкритого банкінгу та появи нерегульованих децентралізованих фінансових платформ (DeFi) виникає потреба в диференціації посередників за ступенем їхньої взаємодії з регуляторним середовищем. Ліцензовані установи діють у межах регуляторного поля, підпорядковуючись нагляду НБУ та маючи офіційний дозвіл на провадження фінансової діяльності. На противагу цьому, децентралізовані фінансові платформи (DeFi) функціонують поза межами інституційного регулювання, що, попри підвищені ризики, забезпечує їм суттєву операційну гнучкість.

Отже, класичні класифікації фінансових посередників виявляються недостатніми для адекватного опису сучасного фінансового ландшафту, оскільки вони не враховують багатовимірного характеру цифрової трансформації, появи нових типів посередників, технологічної основи їх діяльності та різних рівнів регуляторної інтеграції. А «цифрова трансформація не просто змінює інструменти – вона перебудовує роль фінансових посередників, вимагаючи нових підходів до їх ідентифікації та класифікації» [13, с. 288].

Подолання обмежень традиційних класифікацій потребує розроблення багатокритеріальної моделі, яка б ураховувала трансформаційні зрушення, зумовлені цифровізацією. Для впорядкування новітніх форм фінансового посередництва, що виникли в умовах цифрової економіки, запропоновано класифікаційну модель, яка, на відміну від традиційних інституційних підходів, враховує низку додаткових критеріїв. Запропонована модель базується на шести взаємодоповнюючих критеріях: інституційна природа, ступінь цифровізації, технологічна основа, функціональне призначення, рівень регуляторної інтеграції та географічне охоплення. Науковий інтерес становлять передусім ті критерії, які безпосередньо пов'язані з цифровою трансформацією та визначають здатність фінансових посередників до інтеграції в цифрові екосистеми.

Розмежувати фінансових посередників залежно від глибини проникнення цифрових технологій у їхню діяльність та бізнес-модель дозволяє *критерій ступеня цифровізації*. Згідно з авторським підходом, виокремлюються три групи фінансових посередників: традиційні, гібридні та цифрові. До традиційних належать установи, у яких основна діяльність здійснюється переважно офлайн, з обмеженим використанням

цифрових каналів (наприклад, Райффайзен Банк). Гібридні посередники поєднують фізичну присутність із розвиненими цифровими сервісами (monobank через партнерство з банком, Укргазбанк). Цифрові – функціонують повністю онлайн, не мають фізичних відділень і пропонують автоматизовані сервіси через мобільні додатки (Revolut, izibank). Зауважимо, що ступінь цифровізації визначає не лише канали взаємодії з клієнтами, а й архітектуру бізнес-моделі, її здатність до масштабування, а також операційну ефективність.

Критерій технологічної основи відображає інструментарій, що використовується фінансовим посередником для надання послуг та створення цінності. За технологічним критерієм фінансових посередників доцільно поділити на три групи. До першої віднесемо API-платформи, які через відкриті програмні інтерфейси забезпечують інтеграційну взаємодію між банками та фінтех-компаніями (наприклад, Plaid). До другої групи належать AI-посередники, котрі використовують алгоритми штучного інтелекту для оцінювання ризиків та персоналізації пропозицій (наприклад, Upstart, TheorIQ AI). До третьої групи варто віднести Blockchain-посередників, які функціонують на основі розподілених реєстрів, котрі забезпечують незмінність записів, прозорість транзакцій та автоматизацію угод через смарт-контракти (наприклад, Aave, Compound). Зауважимо, що технологічне оснащення фінансової установи безпосередньо впливає на її інноваційний потенціал, можливості масштабування, а також здатність до інтеграції із зовнішніми сервісами.

Критерій функціонального призначення конкретизує основну діяльність фінансового посередника на ринку. На відміну від традиційного підходу, де функціональна спеціалізація часто ототожнюється з інституційним типом, запропонована класифікація виокремлює п'ять груп:

- кредитні – надають позики фізичним та юридичним особам, оцінюють ризики, формують кредитні портфелі;
- платіжні – забезпечують перекази коштів, обмін валют, електронні гаманці;
- інвестиційні – акумулюють кошти інвесторів, розміщують у цінні папери, управляють активами;
- страхові – пропонують страхові продукти, використовують AI для оцінки ризиків;
- інформаційно-аналітичні – надають фінансову аналітику, ринкові дані, API для трейдингу) [13, с. 289].

Функціональна спеціалізація, як свідчить аналіз, визначає не тільки продуктовий портфель, а й конкурентну стратегію фінансової установи, структуру її доходів та профіль ризиків.

Критерій рівня регуляторної інтеграції дозволяє диференціювати посередників за ступенем їхньої взаємодії з регуляторним середовищем і набуває особливої ваги в умовах розвитку відкритого банкінгу та регуляторних інновацій. За цим критерієм виділено три групи фінансових посередників. До першої групи належать інституції, що мають ліцензію НБУ та перебувають під постійним регуляторним наглядом (банки, страхові компанії). Другу групу формують учасники регуляторних пісочниць, які отримують можливість апробувати нові фінансові продукти в обмеженому, контрольованому середовищі (Fintech Sandbox НБУ). Третю групу становлять децентралізовані платформи (DeFi), що функціонують поза межами інституційного регулювання, що створює ризикове середовище, але надає суттєву свободу для інновацій. Від обраної моделі регуляторної взаємодії залежать правові умови діяльності, рівень довіри з боку клієнтів, перспективи масштабування та можливості залучення капіталу.

Запропоновані критерії не є альтернативою інституційній класифікації, а доповнюють її, формуючи тим самим багатовимірну модель, що дозволяє комплексно охарактеризувати фінансового посередника в умовах цифрової економіки. Вважаємо, що запропонована систематизація створює аналітичне підґрунтя для двох взаємопов'язаних завдань: по-перше, для комплексного аналізу поточного стану інноваційної інфраструктури вітчизняного ринку цифрових фінансових послуг; по-друге, для оцінювання спроможності фінансових посередників реалізувати інноваційний потенціал національної фінансової системи.

На основі виокремлених критеріїв розроблено інтегральну класифікацію, що систематизує сучасну різноманітність фінансових посередників за шістьма вимірами. Результати систематизації представлено в таблиці 1, яка містить характеристику класифікаційних груп із зазначенням прикладів (як українських, так і міжнародних) та ключових ознак.

Таблиця 1

Багатокритеріальна класифікація фінансових посередників в умовах цифрової економіки

Table 1

Multi-Criteria Classification of Financial Intermediaries in the Digital Economy

Критерій	Класифікаційні групи	Приклади	Характеристика
1	2	3	4
1. За інституційною природою	Банківські	ПриватБанк, Ощадбанк	Ліцензовані установи, що здійснюють депозитно-кредитні операції, регулюються НБУ, мають доступ до міжбанківських розрахунків
	Небанківські	Кредитні спілки, страхові компанії, фінансові компанії	Не мають банківської ліцензії, але можуть надавати окремі фінансові послуги (страхування, мікрокредитування, факторинг тощо)
2. За ступенем цифровізації	Традиційні	Райффайзен Банк	Основна діяльність офлайн, обмежене використання цифрових каналів
	Гібридні	monobank (через партнерство з банком)	Поєднують фізичну присутність із цифровими сервісами
	Цифрові	Revolut, izibank	Повністю онлайн, мобільні додатки, автоматизовані сервіси, відсутність фізичних відділень

3. За функціональним призначенням	Кредитні	Upstart, кредитні спілки	Надають позики фізичним та юридичним особам, оцінюють ризики, формують кредитні портфелі
	Інвестиційні	Robinhood, інвестфонди	Акумулюють кошти інвесторів, розміщують у цінні папери, управляють активами
	Платіжні	Payoneer, Wise	Забезпечують перекази коштів, обмін валют, електронні гаманці
	Страхові	Lemonade	Пропонують страхові продукти, використовують AI для оцінки ризиків
	Інформаційно-аналітичні	Bloomberg, Refinitiv	Надають фінансову аналітику, ринкові дані, API для трейдингу
4. За технологічною основою	API-платформи	Plaid	Забезпечують інтеграцію між банками та фінтехами через відкриті інтерфейси
	AI-посередники	Upstart, Theoriq AI	Використовують штучний інтелект для оцінки ризиків, персоналізації послуг
	Blockchain-посередники	Aave, Compound	Децентралізовані фінансові сервіси (DeFi), смарт-контракти, прозорість транзакцій
5. За рівнем регуляторної інтеграції	Ліцензовані	Банки, страхові компанії	Підлягають нагляду НБУ, мають дозвіл на надання фінансових послуг
	Регуляторні пісочниці	Fintech Sandbox (НБУ)	Тестують інноваційні продукти в контрольованому середовищі
	Нерегульовані	DeFi-платформи	Працюють без централізованого регулятора, високий ризик, але й гнучкість
6. За географічним охопленням	Локальні	izibank, Sportbank	Орієнтовані на внутрішній ринок, адаптовані до національного законодавства
	Глобальні	PayPal, Revolut	Працюють у багатьох країнах, мають мультивалютну підтримку, дотримуються міжнародних стандартів

Джерело: розроблено авторами на основі [1–4; 7; 8; 14 - 16]

На відміну від класичних інституційних класифікацій, запропонований підхід не обмежується виокремленням груп посередників, а розширює аналітичний інструментарій. Він дозволяє визначати рівень цифрової зрілості установ, оцінювати їхню інтеграцію в цифрову інфраструктуру та аналізувати потенціал участі у

формуванні цифрових фінансових екосистем. Кожен критерій цієї класифікації розкриває окремий вимір діяльності фінансового посередника, а їх сукупність дає змогу сформулювати цілісне уявлення про його стратегічний потенціал в умовах цифрової економіки.

Вважаємо, що запропонована багатокритеріальна класифікація має не лише теоретичне, а й значне прикладне значення, оскільки дозволяє оцінити здатність фінансових посередників до інтеграції в цифрові фінансові екосистеми. Інноваційна інфраструктура цифрового фінансового ринку України являє собою систему взаємодіючих елементів, до яких належать фінансові посередники, технологічні платформи та відповідні рішення, регуляторні органи, клієнтська база, інфраструктурне забезпечення, а також освітньо-наукове середовище, яке забезпечує підготовку фахівців та проведення науково-прикладних досліджень. У межах цієї інфраструктури здатність окремого посередника до ефективної взаємодії з іншими елементами визначається його позицією в класифікаційному просторі.

Потенціал розробленої класифікації не обмежується виключно теоретичним впорядкуванням типів фінансових посередників. Її практичне застосування охоплює три сфери, кожна з яких відповідає конкретним управлінським викликам.

Насамперед йдеться про добір контрагентів для побудови цифрових екосистем. Коли традиційна банківська установа ставить за мету посилити онлайн-присутність, доцільність вибору того чи іншого партнера – API-платформи чи AI-орієнтованого гравця – визначається двома параметрами: технологічною інтеграційною спроможністю та регуляторним профілем кандидата. Другий напрям стосується діагностики обмежень у процесах оцифрування. Для установ, що мають високий регуляторний статус, але невисокий рівень проникнення цифрових технологій, критичним завданням стає технологічне дооснащення. Натомість децентралізовані фінансові платформи з розвиненим технологічним фундаментом потребують передусім формування інституційної довіри та налагодження каналів комунікації з регуляторними органами. Третя прикладна функція запропонованої класифікації полягає в аналізі конкурентних позицій гравців ринку. Застосовуючи її, можна не лише досліджувати інноваційну складову інфраструктури вітчизняного ринку цифрових фінансів, але й визначати, наскільки окремі посередники готові до використання наявного інноваційного потенціалу фінансової системи країни.

Розроблена класифікаційна модель набуває особливої значущості в контексті регуляторної діяльності, передусім для Національного банку України. Її застосування створює методологічні передумови для диференціації наглядових підходів з урахуванням типологічних особливостей фінансових установ, що, своєю чергою, уможливорює дотримання принципу пропорційності регуляторних вимог. Доцільність такого підходу підтверджується наявними обмеженнями інформаційного забезпечення: обмежений доступ до публічних статистичних даних за окремими періодами або показниками не дає змоги проводити повноцінний трендовий аналіз, що актуалізує потребу в удосконаленні системи збору та систематизації відповідної інформації [13, с. 307]. Запропонована класифікація виступає концептуальною основою для формування уніфікованих стандартів такої бази, забезпечуючи однакові підходи до визначення типів фінансових посередників та їх групування у процесі акумулювання статистичних даних.

Таким чином, багатокритеріальна класифікація фінансових посередників виступає не лише аналітичним інструментом теоретичного осмислення трансформаційних змін, а й практичним засобом оцінювання здатності установ до інтеграції в цифрові фінансові екосистеми, визначення стратегічних пріоритетів та диференціації регуляторного впливу.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що застосування класичних інституційних класифікацій, які визначають фінансових посередників виключно за ознакою належності до банківського чи небанківського сектору, не забезпечує адекватного відображення сучасних реалій цифрової економіки. Обмеженість традиційних підходів виявляється у трьох аспектах: по-перше, вони не фіксують сутнісної трансформації посередницьких функцій під впливом цифрових технологій; по-друге, вони позбавлені критеріїв для виокремлення нових суб'єктів фінансового ринку – API-платформ, DeFi-сервісів, BigTech-компаній; по-третє, вони не враховують технологічної та регуляторної диференціації, яка дедалі більше визначає стратегічний потенціал установ. На противагу цьому, запропонований багатокритеріальний підхід забезпечує комплексну характеристику фінансових посередників через шість вимірів. До них належать: інституційна природа (банківський/небанківський статус); ступінь цифровізації (градація від традиційних до гібридних і цифрових); технологічна основа (API-орієнтовані, AI-інтегровані, блокчейн-базовані); функціональна спеціалізація (кредитна, інвестиційна, платіжна, страхова, інформаційно-аналітична); рівень регуляторної інтеграції (ліцензовані учасники, регуляторні пісочниці, позанаглядова DeFi-сфера); а також географічний масштаб діяльності.

Класифікаційна модель, що пропонується, уможливорює розв'язання трьох взаємопов'язаних аналітичних завдань: визначення рівня інтеграційної спроможності фінансових установ до участі в цифрових екосистемах, локалізацію перешкод на шляху цифрової трансформації та забезпечення диференційованого регуляторного впливу з урахуванням типологічних особливостей суб'єктів ринку. Практична реалізація запропонованого підходу сприятиме створенню систематизованого інформаційного підґрунтя для статистичного забезпечення галузі, виробленню зважених регуляторних рішень із урахуванням специфіки різних груп посередників, а також підвищенню ефективності стратегічного планування розвитку фінансового сектору.

Перспективи подальших досліджень передбачають адаптацію класифікаційної схеми до специфіки небанківського сектору та фінтех-компаній із подальшою гармонізацією з європейськими стандартами групування фінансових посередників у межах євроінтеграційних процесів.

1. Arner D. W., Barberis J. N., Buckley R. P. The evolution of FinTech: A new post-crisis paradigm? *Georgetown Journal of International Law*. 2015. №47. P. 1271–1319. URL: <https://access.heinonline.com/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/geojintl47&div=41&id=&page> <https://doi.org/10.2139/ssrn.2676553> (date of access: 1.07.2026).
2. Arner D. W., Barberis J. N., Buckley R. P. The REGTECH Book: The Financial Technology Handbook for Investors, Entrepreneurs and Visionaries in Regulation. Wiley & Sons. 2019. 400p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=fJGfDwAAQBAJ> (date of access: 3.07.2026).
3. Arner D. W., Barberis J., Buckley R. P. FinTech, RegTech and the reconceptualization of financial regulation. *Northwestern Journal of International Law & Business*. 2017. №37(3). P. 371–413. URL: <https://access.heinonline.com/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/nwjilb37&div=17&id=&page=> (date of access: 2.07.2026).
4. Lee I., & Shin Y. J. Fintech: Ecosystem, business models, investment decisions, and challenges. *Business Horizons*. 2018. №61(1). P. 35–46. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2017.09.003> (date of access: 6.07.2026).
5. Zalan T., Toufaily E. The promise of fintech in emerging markets: Not so disruptive? *Contemporary Economics*. 2017. №11(4). P. 415–430. URL: <https://www.econstor.eu/handle/10419/195501> (date of access: 4.07.2026).
6. Вовчак О., Крентовська Л. Фінансове посередництво: економічна сутність і класифікація. *Вісник НБУ*. 2012. №8. С. 4–9.

7. Школьник І. О.. Фінансові посередники та їх роль у розвитку фінансового ринку. *Українська академія банківської справи НБУ*. 2015. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/04eb388c-0d8b-4399-98a7-7d147c473b35/content> (дата звернення: 1.07.2025).
8. Шкарлет С. М., Дубина М. В., Жук О. С. Теоретичні аспекти визначення сутності категорії «Fintech». *Науковий вісник Полісся*. 2019. №1(17), С. 148-157. [https://doi.org/10.25140/10.25140/2410-957620191\(17\)148-157](https://doi.org/10.25140/10.25140/2410-957620191(17)148-157) (дата звернення: 6.07.2025).
9. Totska O., & Shevchuk B.). Fintech market in Ukraine: Analysis and forecasting. *Economics and Region*. 2023. №3(90). Р. 90–94. DOI: 10.26906/EiR.2023.3(90).3033 (дата звернення: 2.07.2025).
10. Шевченко О. М., Рудич Л. В. Розвиток фінансових технологій в умовах цифровізації економіки України. *Економічна теорія та економічна кібернетика*. 2020. № 7(61). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.7.61 (дата звернення: 3.07.2025).
11. Шишкіна О. Вплив фінтех інновацій на глобальні валютні ринки. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023. №4. С. 307-320. URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/98/111> <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2023-4-307-320> (дата звернення: 1.07.2025).
12. Шишкіна О. Проблеми, перспективи і ризики використання цифрових інновацій у фінансовому й реальному секторах національної економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. №1(33). С. 154-175. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1\(33\)-154-175](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1(33)-154-175) (дата звернення: 4.07.2025).
13. Малихін А., Волошин Д. Аналіз ролі фінансових посередників у процесі формування інноваційної інфраструктури ринку цифрових фінансових послуг України. *Науковий вісник Полісся*. 2025. №1(30). С. 284–299. [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2025-1\(30\)-284-299](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2025-1(30)-284-299) (дата звернення: 4.07.2025).
14. Вовчак О. Д., Крентовська Л. М. Функції фінансового посередництва України. *Інноваційна економіка*. 2013. №5. С. 230-233. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inek_2013_5_59.pdf . (дата звернення: 2.07.2025).
15. Масюк Ю. В. Інституційна модернізація фінансових послуг посередників на фондовому ринку. *Інтернаука*. 2023. №2. С. 45–52. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/17407732046650.pdf> <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-2> (дата звернення: 3.07.2025).
16. Пантелеєва, Н. М. Цифрові трансформації фінансового посередництва. *Фінанси, банківська справа та страхування*. 2021. №1. С. 150–161. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/13795/1/1501-2341-1-PB.pdf> (дата звернення: 4.07.2025).

References

1. Arner, D. W., Barberis, J. N., & R. P. Buckley. "The evolution of FinTech: A new post-crisis paradigm?" *Georgetown Journal of International Law*, no. 47, 2015, pp. 1271–1319, <https://doi.org/10.2139/ssrn.2676553> Accessed 1 July 2026
2. Arner, D. W., Barberis, J. N., & R. P. Buckley. *The REGTECH Book: The Financial Technology Handbook for Investors, Entrepreneurs and Visionaries in Regulation*, 2019, books.google.com.ua/books?id=fJGfDwAAQBAJ Accessed 3 July 2026.
3. Arner, D. W., Barberis, J., & R. P. Buckley. "FinTech, RegTech and the reconceptualization of financial regulation." *Northwestern Journal of International Law & Business*, no. 37(3), 2017, pp. 371–413, access.heinonline.com/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/nwjilb37&div=17&id=&page=. Accessed 2 July 2026.
4. Lee, I., & Y. J. Shin. "Fintech: Ecosystem, business models, investment decisions, and challenges." *Business Horizons*, no. 61(1), 2018, pp. 35–46, <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2017.09.003>. Accessed 6 July 2026.
5. Zalan, T., & E. Toufaily. "The promise of fintech in emerging markets: Not so disruptive?" *Contemporary Economics*, no. 11(4), 2017, pp. 415–430, www.econstor.eu/handle/10419/195501. Accessed 4 July 2026.
6. Vovchak, O., & L. Krentovska. "Financial intermediation: economic essence and classification." *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, no. 8, 2012, pp. 4–9.
7. Shkolnyk, I. O. "Financial intermediaries and their role in the development of the financial market". *Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine*, 2015, essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/04eb388c-0d8b-4399-98a7-7d147c473b35/content. Accessed 1 July 2025.
8. Shkarlet, S. M., Dubyna, M. V., & O. S. Zhuk. "Theoretical aspects of defining the essence of the category 'Fintech'." *Scientific Bulletin of Polissia*, no. 1(17), 2019, pp. 148–157, [https://doi.org/10.25140/10.25140/2410-957620191\(17\)148-157](https://doi.org/10.25140/10.25140/2410-957620191(17)148-157). Accessed 6 July 2025.
9. Totska, O., & B. Shevchuk. "Fintech market in Ukraine: Analysis and forecasting." *Economics and Region*, no. 3(90), 2023, pp. 90–94, [evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22955/1/article_94%20\(eng\).pdf](https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22955/1/article_94%20(eng).pdf). DOI: 10.26906/EiR.2023.3(90).3033. Accessed 2 July 2025.

10. Shevchenko, O. M., & L. V. Rudych. "Development of financial technologies in the conditions of digitalization of the economy of Ukraine." *Economic Theory and Economic Cybernetics*, no.7(61), 2020, <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.7.61>. Accessed 3 July 2025.
11. Shyshkina, O. "The impact of fintech innovations on global currency markets." *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, no. 4, 2023, pp. 307–320, aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/98/111. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2023-4-307-320> Accessed 1 July 2025.
12. Shyshkina, O. "Problems, prospects and risks of using digital innovations in the financial and real sectors of the national economy." *Problems and Prospects of Economics and Management*, no. 1(33), 2023, pp. 154–175, [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1\(33\)-154-175](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1(33)-154-175). Accessed 4 July 2025.
13. Malykhin, A., & D. Voloshyn. "Analysis of the role of financial intermediaries in the formation of innovative infrastructure of the digital financial services market of Ukraine." *Scientific Bulletin of Polissia*, no.1(30), 2025, pp. 284–299, [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2025-1\(30\)-284-299](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2025-1(30)-284-299). Accessed 4 July 2025.
14. Vovchak, O. D., & L. M. Krentovska. "Functions of financial intermediation in Ukraine." *Innovative Economy*, no. 5, 2013, pp. 230–233, *V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inek_2013_5_59.pdf. Accessed 2 July 2025.
15. Masiuk, Yu. V. "Institutional modernization of financial services of intermediaries in the stock market." *Internauka*, no. 2. 2023, pp. 45–52, www.inter-nauka.com/uploads/public/17407732046650.pdf. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-2> Accessed 3 July 2025.
16. Pantelieieva, N. M. "Digital transformations of financial intermediation." *Finance, Banking and Insurance*, no.1, 2021, pp. 150–161, dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/13795/1/1501-2341-1-PB.pdf. Accessed 4 July 2025.

Дата подання: 07.07.2026

Дата прийняття до друку: 29.07.2026